

Ismail Palić
Filozofski fakultet, Sarajevo
ismail.palic@ff.unsa.ba

O glagolima koji vežu obvezatne adverbijalne dopune u bosanskom jeziku

U prilogu se raspravlja o glagolima čije sintaktičko okruženje uključuje obvezatnu adverbijalnu dopunu. Najprije se razmatraju sami pojmovi *dopuna* i *adverbijal* te složeni pojam *adverbijalna dopuna*, a nakon toga pozornost se usmjerava na određenje glagolskih konstrukcija s obvezatnim adverbijalnim dopunama i njihovo razlučivanje od srodnih konstrukcija. U nastavku slijedi popis više desetina glagola koji vežu obvezatne adverbijalne dopune te njihova semantička tipologizacija. Osim pitanja najizravnije uključenih naslovom, prilog se, zbog potrebe prihvaćanja odgovarajućeg pristupa, dotiče i drugih, općenitijih pitanja povezanih prije svega s gramatičkim ustrojstvom rečenice.

1.0. Uvod

Problematika glagola koji vežu adverbijalne dopune, a time i samih adverbijalnih dopuna, u bosnistici je do danas ostala nedovoljno istražena. Kad je riječ o gramatičkoj literaturi, može se reći da spomenuto pitanje uglavnom nije na odgovarajući način ni postavljeno. S druge strane, ni u široj literaturi koja se bavi sintaksom bosanskoga jezika problem o kojem je riječ nije naišao na pretjerano zanimanje sintaktičara. Ipak, valja spomenuti dva izuzetka. Najprije, 70-ih i 80-ih godina 20. stoljeća fakultativne i obvezatne glagolske rekcije bile su tema niza publikacija Zavoda za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu nastalih u okviru kontrastivnih istraživačkih projekata (v., npr., Filipović 1993), gdje se mogu naći rasprave koje se dijelom bave i onim što se ovdje naziva adverbijalnom dopunom. Također, vrijedan je svakako spomena magistarski rad mladog istraživača H. Bulića (2010) naslovljen *Glagolske sintagme s adverbijalnim dopunama u bosanskom jeziku*, koji je vrlo ugodno osvježenje na tom polju.

Više je razloga koji su pridonijeli tomu da spomenuta tema mahom bude postrani zanimanja gramatičara, ostajući, u najboljem slučaju, i to uglavnom

u novije doba, tek natuknuta (Katičić 1986: 500; Barić i dr. 1997: 430; Silić – Pranjković 2005: 299–300). Dalje od natuknice otišli su tek pojedini gramatičari, prije svega oni u čijem se pristupu očituje jak utjecaj gramatike zavisnosti (Samardžija 1986: 20; Mrazović – Vukadinović 1990: 465–468; Piper i dr. 2005: 530–531), ali ni to odmicanje, koliko god pohvalno, često nije išlo u pravom smjeru. Kako god, glavni je razlog ovako nezadovoljavajućeg stanja s opisom glagola i njihovih adverbijalnih dopuna, po mome mišljenju, neriješeno ili makar nepotpuno riješeno mjesto dopune u gramatičkom ustrojstvu rečenice. Prošlo je dvadesetak godina od Pranjkovićeve (1993: 125) pohvale Katičiću što se »u vezi s obradbom objekta i priložne oznake odlučio na *dodatak...*, u kojemu na neki način uvodi pojam 'obavezne priložne oznake' (npr. *Pjesnik živi na selu* i sl.), iako je«, kako kaže, »time doveo u pitanje sva tri (svoja) kriterija za razgraničenje tih dvaju rečeničnih članova« – dvadeset godina u kojima se nije daleko odmaklo od početka. Ova Pranjkovićeva opaska – u sebi očigledno ciljano proturječna – sasvim je na mjestu, i ona na najbolji način potvrđuje koliko je adverbijalna dopuna u rečeničnom ustrojstvu potrebna a nepoželjna.

2.0. Određenje adverbijala i dopune u bosnistici

Da bi se shvatilo o kakvim je glagolima u ovom prilogu riječ, najprije se mora odrediti što je adverbijalna dopuna. Ovaj složeni naziv izveden je od naziva *adverbijal* i naziva *dopuna*.

Adverbijal se u rječnicima jezikoslovnog nazivlja uglavnom izjednačuje s prilogom, priložnom oznakom ili, šire, pogotovo u generativnoj sintaksi, sa svim elementima rečeničnog ustrojstva s priložnom funkcijom (Simeon I 1969: 13; Kristal 1988: 204–205). U domaćim gramatikama ovaj se naziv uglavnom ne rabi, barem ne dosljedno. Umjesto njega ustalio se naziv priložna/priloška/adverbna/adverbijalna oznaka/odredba (Brabec – Hraste – Živković 1971: 197; Minović 1987: 44; Stanojčić – Popović 1995: 232; Jahić – Halilović – Palić 2000: 383; Silić – Pranjković 2005: 304 i dr.). Priložna ili adverbijalna oznaka u gramatikama bosanskoga jezika bitno je određena trima svojstvima: prvo, u rečenicu se uvodi po predikatu, drugo, posjeduje relativnu sposobnost kategorijske i oblične varijacije i, treće, funkcionira kao slobodni (ispustivi, fakultativni) član rečeničnoga ustrojstva, koji unosi dodatne elemente u rečeničnu obavijest, iz čega treba razumjeti da u načelu svojom prisutnošću ili odsutnošću ne utječe na obavijesnu zaokruženost ili, u konačnici, na gramatičnost rečenice (Barić i dr. 1997: 428–429; Jahić – Halilović – Palić 2000: 383 i dr.). Adverbijalnoj su oznaci, tako, samim njezinim nazivom određeni mjesto i funkcija u rečenici. Naime, unatoč tomu što se rijetko gdje u gramatikama uopće definira glavna sastavnica ovoga složenog naziva, tj. oznaka/odredba (to, npr., čini Stevanović 1979: 48), među našim gramatičarima prešutno je prihvaćeno mišljenje da je to svaki rečenični član koji se po slobodnom opredjeljenju govornika može uključiti u rečenicu ili isključiti iz nje bez bitnije štete za rečeničnu obavijest.

Ni naziv *dopuna*, nažalost, u bosnistici nema svoje jasno određenje. Čak bi se moglo kazati da je većina gramatičara sklona neznanstvenoj upotrebi riječi

dopuna, iz čega treba razumjeti da je to »ono što dopunjuje«, a time onda nije rečeno mnogo. Sličan sadržaj dopuni katkad pripisuju i oni gramatičari koji se trude da se njome koriste kao jezikoslovnim nazivom, što djeluje osobito obeshrabrujuće (usp. Stevanović 1979: 74; Ridanović 2007: 158). Istina, ima i onih koji nude korisnije i prihvatljivije definicije dopune, uglavnom preuzete iz gramatike zavisnosti i često prilagođene. Tako Katičić (1986: 125) dopune svodi na imenice dodane pojedinim rečeničnim dijelovima koji »bez njih nisu potpuni«; Mrazović – Vukadinović (1990: 455–456) navode da su dopune uvjetovane »valentnošću upravnog glagola i javljaju se u određenom obliku uz određenu podgrupu glagola«, a mogu se javiti »obligatorno/obavezno – jer bi bez njih rečenica bila negramatična« – »ili fakultativno/neobavezno – jer se njihovim ispuštanjem ne krnji gramatičnost rečenice«; Silić – Pranjkić (2005: 299–300) ističu da dopuna može biti barem troje: prvo, »predmet koji ne mora biti član rečeničnoga ustrojstva«, kao, npr., riječ *kuća* u rečenici *Prodavši kuću, susjed je preselio u stan*; drugo, »zavisna sastavnica (tagmem) dopunskih spojeva riječi koji su rezultat upravljanja«; i treće, »neki elementi rečeničnoga ustrojstva koji ne označuju predmet uključen u radnju, nego označuju okolnosti u kojima se događa radnja predikata«, čime se, kako se navodi, misli »posebno na tzv. obvezatne priložne oznake«. Uza sve rečeno, posebnu teškoću pri pokušaju pronicanja u sadržaj riječi/naziva dopuna stvara praksa da se dopuna dovodi u vezu, ili čak izjednačuje s riječima i nazivima od kojih bi se svakako morala jasno razlikovati, a to su oznaka/odredba i dodatak (usp., npr., Brabec – Hraste – Živković 1970: 194; Stevanović 1979: 70 i dr.).

2.1. Određenje dopune u gramatici zavisnosti i generativnoj gramatici

Problematikom dopune, za razliku od domaćih, znatno su se podrobnije bavili inozemni istraživači i teoretičari, a osobito oni koji pripadaju gramatičkim školama poznatim kao gramatika zavisnosti (valencijska gramatika) i generativna gramatika, tj. sintaksa.

U okviru gramatike zavisnosti najveći doprinos određenju i opisu dopuna svakako su dali njemački sintaktičari, prije svih G. Helbig i U. Engel. Polazeći od postavki L. Tesnière (1959), po mnogima začetnika teorije gramatičke valentnosti, koji rečenicu dijeli u tri dijela: glagolsku jezgru, aktante (dopune) i cirkonstante (dodatke), Helbig (1971: 32) kritički se osvrće na Tesnièreova shvaćanja ističući, između ostaloga, da je problematična razlika koju Tesnière pravi između aktanata i cirkonstanata smatrajući prve obvezatnim, a druge neobvezatnim rečeničnim članovima. I cirkonstanti (tj. okolnosti) mogu, po Helbigovu mišljenju, također biti obvezatni, te se stoga mora napraviti jasna razlika između aktanata uvedenih valencijskom glagola i slobodnih dodataka bili oni aktanti ili cirkonstanti. To pitanje središnja je točka Helbigove teorije, prema kojoj je funkcija aktanata (dopuna) da popunjavaju prazna mjesta u rečenici otvorena glagolom. Ako se takvi aktanti ne mogu izostaviti, riječ je o obligatornim aktantima, a ako mogu, riječ je o fakultativnim aktantima. Od njih se razlikuju slobodni dodaci, koji nisu vezani za glagol i koji se mogu proizvoljno

izostavljati ili dodavati (Helbig 1971: 35). Uvođenjem pojma »specifičnosti za potklasu« Helbig će se u kasnijim radovima (v. Helbig 1992: 72) približiti Engelovim shvaćanjima dopune i dodatka. Naime, Engel (1994: 97) ustvrdio je da je vrlo često potpuno krivo Tesnièreu pripisivano ustanovljenje razlike između dopuna i dodataka po kriteriju obligatornosti/fakultativnosti, iako Tesnière uopće nije tvrdio da su aktanti obligatorni, a za cirkonstante je rekao kako su »u biti fakultativni«. Engel (1994: 99–100), vjerujući da je mnogo više na tragu Tesnièreovih shvaćanja, dopune definira kao elemente koji »zavise samo od određenih elemenata jedne vrste riječi«, što znači da su to rečenični elementi »specifični za potklasu«; s druge strane, dodaci »mogu zavisiti od svih elemenata jedne vrste riječi«, što znači da nisu specifični za potklasu, nego za klasu. Obligatorni elementi, po njegovu mišljenju, uvijek su dopune. Engel (1996: 187) ponudio je i klasifikaciju glagolskih dopuna koja uključuje jedanaest vrsta (subjekt, dopunu u akuzativu, dopunu u genitivu, dopunu u dativu, prepozicijsku dopunu, situativnu dopunu, direktivnu dopunu, ekspanzivnu dopunu, nominalnu dopunu, adjektivalnu dopunu i verbatimnu dopunu).

I u teorijskim okvirima generativne gramatike ustanovljen je i razrađen pojam dopune ili komplementa. Tako se komplement definira kao rečenični element koji je po sebi fraza ili klauza a koji »donosi obavijest o entitetima i prostorima čije je postojanje implicirano značenjem glave« fraze (O'Grady – Dobrovolsky – Aronoff 1997: 169). Obavijest o komplementima koje dopušta pojedina riječ sadržana je u njezinu »ulazu« u govornikov leksikon ili mentalni rječnik. Supkategorizacija upućuje na obavijest o mogućnostima pojave komplemenata uz neku riječ; ona osigurava da se glave fraza pojavljuju samo u strukturnim stablima gdje imaju komplementne fraze s kojima se mogu spojiti (O'Grady – Dobrovolsky – Aronoff 1997: 177). U strukturnom stablu komplementi, koji grubo odgovaraju pojmu »objekt« u tradicionalnoj gramatici, jesu »sestre« »glavama« (N, V, A ili P), a »kćeri« bar–razinama (N', V', A' ili P'); po tome se oni razlikuju od dodataka, koji su »sestre« jednim bar–razinama, a »kćeri« drugima (Carnie 2002: 117).

Kako se vidi, određenju dopune u objema spomenutim gramatičkim školama posvećeno je dosta pozornosti. Posebno je upadljivo da se pri definiranju dopuna redovito ističe i opisuje njihov odnos prema dodacima kao elementima koji se bitno razlikuju od njih. Inzistiranje na kriteriju obvezatnosti/neobvezatnosti kao razlikovnom u ovom se slučaju, kako točno zapaža Engel, pokazalo neodrživim. Engelovo određenje dopune, koje ne uzima u obzir spomenuti kriterij kao apsolutni, bez sumnje je najprimjerenije i za operacionalizaciju najpodobnije. Zbog toga će ono biti naše polazište u daljnjem razmatranju.

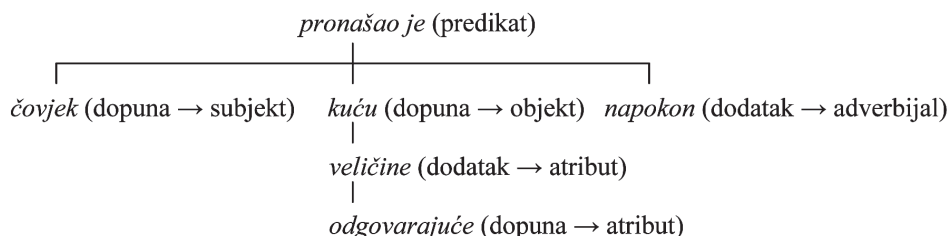
3.0. Novi pristup gramatičkom ustrojstvu rečenice u bosnistici

Iz rečenoga u prethodnom odjeljku proizlazi da se na vrlo čvrstim teorijskim osnovama može govoriti o adverbijalnim dopunama. S druge strane, sudeći po onome što možemo pročitati u većini naše gramatičke literature, ne bi trebalo očekivati da se nešto naziva adverbijalnom dopunom. Jezična stvarnost međutim govori oprečno i nudi nam primjere kakvi su, recimo: *On*

se *ponaša uljudno*; *Mi smo boravili tamo*; *To stoji mnogo novca*, u kojima se riječi *uljudno*, *tamo* te spoj riječi *mного novca* nikako ne mogu uklopiti u postojeće određenje adverbijalne oznake, prije svega po kriteriju ispustivosti, jer je sasvim očito da bez njih nijedna od triju navedenih rečenica nije moguća (usp.: *On se ponaša; *Mi smo boravili; *To stoji). Jasno je, dakle, da valja temeljito preispitati mjesto i funkciju adverbijalne oznake kao rečeničnoga člana, a i sam termin kojim se taj član označuje.

Mislim da bi s tim u vezi bilo vrijedno truda razmotriti mogućnost da se gramatičko ustrojstvo rečenice kakvo je prihvaćeno od većine gramatičara bosanskoga jezika (usp., npr., Jahić – Halilović – Palić 2000: 362; Silić – Pranjković 2005: 284; Piper i dr. 2005: 477) preuredi i u osnovi svede na tri člana: (1) predikat, kao središnji, konstituirajući član, zatim (2) dopune i (3) dodatke. I dopune i dodaci uvode se po kategorijalnim svojstvima valencije morfosintaktičkih kategorija riječi u službi rečeničnih članova, a ne po samim tim članovima. To znači da govorimo, npr., o dopunama i dodacima glagola u službi predikata, a ne o dopunama i dodacima predikata. Dopune bi se temeljno definirale kao rečenični članovi uvršteni preko pojedinih potkategorija u okviru kategorija riječi, a dodaci kao rečenični članovi koji mogu biti uvršteni preko cijelih kategorija. Dopune se po kriteriju ispustivosti/neispustivosti u površinskoj rečenici mogu podijeliti na obvezatne i neobvezatne. Obvezatne dopune osiguravaju gramatičnost rečenice, dok je rečenica s neobvezatnom dopunom gramatična i onda kad dopuna nije površinski ostvarena, nego je sadržana u užem ili širem kontekstu. Dopuna ne može biti i kontekstom isključena a da rečenica bude gramatična. S druge strane, dodaci nikad nisu obvezatni i ne utječu na gramatičnost rečenice. Na drugoj klasifikacijskoj stepenici dopune i dodaci razvrstavali bi se po tipovima, i tu bi – bilo u jednu bilo u drugu kategoriju, bilo svojom cjelinom bilo dijelom – mogli biti uključeni subjekt, objekt, adverbijal, atribut i apozicija, a ostalo bi mjesta i za druge riječi u rečenici koje se, strogo govoreći, ne bi mogle svrstati ni u jedno od ovo petero. Subjekt i objekt uvijek bi bili dopune, apozicija uvijek dodatak, adverbijal i atribut najvećim dijelom dodaci, a manjim dopune. I dopune i dodaci mogu se teorijski pojaviti na svakom stupnju rečeničnoga ustrojstva ako su zadovoljeni odgovarajući uvjeti.

Evo kako bi se, npr., u svjetlu rečenoga, stablom moglo predstaviti gramatičko ustrojstvo rečenice: *Čovjek je napokon pronašao kuću odgovarajuće veličine*:

Ovakav pristup na prvi pogled ruši koncepcije o rečenici koje su duboko uvriježene u našoj svijesti, ali će točnije biti kazati da on samo mijenja red

stvari, tj. da ono što je općenitije stavlja na prvo mjesto, a ono što je specifičnije na drugo. On nas, nadalje, osigurava od toga da neke punopravne rečenične članove jednostavno isključujemo iz rečeničnoga ustrojstva samo zato što nam je model preuzak. Ako nešto jest u sastavu rečenice, kako može ne biti dijelom njezina ustrojstva? To zaista zvuči proturječno! Osim toga, njime bi i ustrojstvo složene rečenice bilo bolje opisano. Zbog toga je ovakav pristup, vjerujem, mnogo primjereniji. Moje je čak uvjerenje da bi tako gramatičari bili mnogo rasterećeniji, a sintaktički opis logičniji, vjerodostojniji, pa i elegantniji. Spomenuti bi pristup, prije svega, umnogome olakšao posao i istraživaču koji se želi pozabaviti temom iz naslova ovoga priloga jer ne bi imao osjećaj da se bavi nečim što je u sebi proturječno i možda čak nepostojeće.

4.0. Određenje obvezatne adverbijalne dopune

Vraćajući se neposrednoj temi ovoga priloga, a prihvativši predloženi pristup, može se zaključiti da nema nijednoga ni teorijskoga ni praktičnog razloga zbog kojeg obvezatna adverbijalna dopuna ne bi bila potpuno legitimni član rečenice. Što se tiče njezina određenja, ono je u glavnini dano određenjem dopune kao rečeničnog člana karakterističnog za neke potkategorije u okviru kategorija riječi. Sastavnica *obvezatna* znači da takva dopuna nije ispuštiva u površinskom ustrojstvu rečenice. Sastavnica *adverbijalna* upućuje na izricanje svojstava ili okolnosti kojima se određuje, većinom, kakva radnja, zbivanje ili stanje (npr. mjesto, vrijeme, način, uzrok itd.).

Posebno je važno razlikovati obvezatnu adverbijalnu dopunu od neobvezatne adverbijalne dopune te adverbijalnog dodatka. Obvezatne adverbijalne dopune moraju se ostvariti u istoj rečenici s glagolima koji ih vežu (*On boravi u inozemstvu*). To znači da one ne mogu biti ostvarene u drugoj rečenici (**On boravi. On je u inozemstvu*) niti mogu biti sadržane u kontekstu (**On boravi. On već duže vrijeme nije kod kuće*). Ako je takvo što moguće, nije riječ o glagolu koji veže obvezatnu adverbijalnu dopunu, nego o glagolu koji veže neobvezatnu adverbijalnu dopunu (npr.: *On je izišao iz kuće : On je izišao. Nije više bio u kući*) ili adverbijalni dodatak (npr.: *On čita knjigu u tramvaju : On čita knjigu. Vozi se u tramvaju*). To je praktični test kojim se uvijek može ispitati je li riječ o obvezatnoj adverbijalnoj dopuni.

4.1. Narav obvezatnosti adverbijalne dopune

Iz određenja dopune koje smo ovdje prihvatili proizlazi da je obvezatna adverbijalna dopuna gramatički obvezatna. Smisao je gramatike rečenice organizacija njezina sadržaja, tj. osiguranje prijenosa potpune obavijesti. Obavijest se smatra potpunom ako omogućuje neometano odvijanje komunikacije. Ako obavijest nije potpuna, gramatika takvu rečenicu ne može prihvatiti. Zato, po mome mišljenju, pojam »negramatično« na razini rečenice ne bi trebalo razumijevati samo u smislu »koje nije načinjeno prema gramatičkim pravilima« (kao, npr., **Ona je ručao* i sl.) nego i u smislu »koje ne prenosi potpunu oba-

vijest« (kao, npr., *Ona stanuje). To, naravno, ne znači da treba izjednačavati gramatičku i semantičku (sadržajnu, obavijesnu) neispravnost rečenice. Te dvije vrste neispravnosti načelno se mogu razlikovati. Gramatička neispravnost ometa komunikaciju, jer slušatelj na temelju svoga jezičnog znanja ima teškoće da zamisli situaciju koja mu se jezikom dočarava. S druge strane, semantička neispravnost iskaza onemogućuje komunikaciju, jer slušatelj na temelju svoga izvanjezičnog znanja ne može zamisliti situaciju koja mu se jezikom dočarava. Za semantički neispravnu rečenicu uvijek se može pronaći odgovarajući kontekst, a za gramatički neispravnu ne može (Cruse 1986: 7).

Iz rečenoga treba biti jasno da se, po mome mišljenju, gramatičnost i negramatičnost rečenice ne mogu, kao što predlaže Bulić (2010: 19), prosuđivati uzimajući rečenicu »kao apstraktnu jezičku jedinicu, koja nema nikakve značenjske veze s drugim sličnim jedinicama« i za čiju jasnoću i razumljivost nije potreban nikakav kontekst. Ako bi se stvari postavile tako, onda, npr., nijedna rečenica sa zamjeničkom riječju u svome sastavu ne bi bila gramatična, jer je za svaku takvu rečenicu potreban kontekst.¹ Pitanje gramatičnosti rečenice – ili, kako smo objasnili, njezine obavijesne potpunosti – ne može biti pitanje samo njezina modela nego i konkretnih leksema kojima je taj model popunjen. Svaki leksem kao rečenični član u rečenicu unosi, ako se tako može kazati, ne samo ono što on znači nego i ono što on podrazumijeva, tj. implicira. Tako, npr., glagol *izići*, upotrijebljen sa značenjem 'kretanjem napustiti zatvoren ili ograničen prostor'² u rečenicu kakva je *On je izišao* ne unosi samo predodžbu o kretanju nego i predodžbu o prostoru koji se tim kretanjem napušta. Zato što je, dakle, u rečenici već prisutna i općenita predodžba o prostoru, za njezinu gramatičnost nije nužno specificirati taj prostor (npr.: *On je izišao iz kuće*), te je rečenica *On je izišao* potpuno gramatična. Ovo je bilo potrebno objasniti jer se time postavlja osnova za razmatranje koje slijedi.³

4.2. Narav gramatičke veze adverbijalne dopune s upravnim glagolom

U kategoriji dopuna adverbijalnima pripada posebno mjesto iz jednoga osobitog razloga. Naime, glagoli koji ih vežu jedino traže da njihovim sadržajem bude dopunjen sadržaj glagola obaviješću o svojstvu ili okolnosti u kojoj se on ostvaruje. Glagol pritom u načelu ne nameće niti kategoriju niti gramatički oblik svojoj dopuni, nego dopušta mogućnost da ona bude izrečena različitim morfološkim i sintaktičkim kategorijama (npr.: *On boravi tamo/na tome mjestu/gdje želi*) ili da se pojavi u više različitih oblika (npr.: *On živi pored/kod/kraj/pokraj rijeke*). Tako su adverbijalne dopune za upravni glagol vezane ili slabom rekcijom ili pridruživanjem. A upravo su ove dvije vrste gramatičke veze karakteristične za adverbijale u cjelini.

1 O kontekstu i njegovu doprinosu komunikaciji v. Badurina (2008: 72–82).

2 Sva značenja koja se u ovom prilogu navode uz glagole, a koja su obilježena jednostrukim navodnicima, preuzeta su iz Halilović – Palić – Šehović (2010).

3 V. o tome i Piper i dr. (2005: 531–532).

5.0. Određenje glagola koji vežu obvezatne adverbijalne dopune

Razmatranje glagola koji vežu obvezatne adverbijalne dopune mora svakako uključiti njihovu semantičku analizu, jer je, kako je istaknuto, obavijesna nepotpunost razlog zbog kojega su rečenice u kojima nisu ostvarene njihove dopune negramatične. Takvi glagoli odlikuju se izrazitom značenjskom oslabljenošću.⁴ Ta se njihova oslabljenost očituje u tome što uvijek postoji neko izvanjsko svojstvo ili okolnost kao komponenta njihova sadržaja koja ne dopušta da oni budu upotrijebljeni ako ona izriekom nije navedena. Zbog toga adverbijalne dopune uz ovakve glagole spadaju među dopune s najvišim stupnjem obvezatnosti.

Pravilo je da određeni glagol ove vrste predviđa jedan tip svojstva ili okolnosti kojim on mora biti dopunjen. Tako, npr., glagol *nalaziti se* predviđa navođenje okolnosti mjesta (*Knjiga se nalazi na stolu*), *ponijeti se* predviđa navođenje svojstva načina (*Ponijeli su se hrabro*), *koštati* predviđa navođenje svojstva količine (*Ta nas je kuća mnogo koštala*) itd. Glagol međutim može predviđati navođenje dviju okolnosti istodobno, kao što, npr., glagol *proboraviti* uz okolnost mjesta traži i okolnost vremena (*Proboravili su tamo dugo*). Napokon, glagol može dopustiti izbor između više tipova okolnosti ili svojstava. Tako, recimo, glagol *ležati* ('zauzimati neki širi prostor; prostrirati se, pružati se') može biti dopunjen ne samo okolnošću mjesta (*Osijek leži na Dravi*) nego i načina (*Njiva leži neiskorištena*).

Glagoli koji vežu obvezatne adverbijalne dopune ne čine značajan dio glagolskoga sustava bosanskoga jezika. U skladu sa saznanjima kojima trenutačno raspolazemo, njihov se broj može sigurno procijeniti na više od stotinu. Pritom je potrebno imati na umu da glagoli, kao uostalom i druge riječi, u načelu imaju više značenja, te neka značenja mogu uključivati obvezatnu adverbijalnu dopunu, a druga ne moraju (Bulić 2010: 74). Stoga je u svakome takvom slučaju potrebno naznačiti o kojem je od glagolskih značenja riječ.⁵ Tako, recimo, od osam utvrđenih značenja glagola *dovesti*¹ samo jedno od njih, naime 'učiniti, prouzrokovati da ko zapadne u kakvo stanje', predviđa obvezatnu adverbijalnu dopunu (*Doveo ih je do očaja*).⁶

4 Značenjsku oslabljenost međutim ne bi trebalo miješati s nepunoznačnošću u smislu u kojem se taj termin rabi da označi one riječi koje zbog značenjske nepotpunosti ne mogu u rečenici samostalno popunjavati sintaktičke pozicije, kakve su, npr., kopulativni, semikopulativni, modalni, fazni glagoli i dr. (v. Jahić – Halilović – Palić 2000: 332).

5 To je posebno važno i zbog toga što naši rječnici, čak i oni koji uz glagole navode njihove dopune (npr. Anić 2006; Halilović – Palić – Šehović 2010), vrlo rijetko registriraju adverbijalne dopune. Uostalom, takve dopune ne registriraju ni Petrović – Dudić (1989), čiji rječnik nosi naziv *Rečnik glagola sa dopunama* i sadržava više od tisuću glagola.

6 Jedna od teškoća u analizi ove vrste može biti i problem frazeologizacije, posebno zato što se u različitim rječnicima bosanskoga jezika frazemi različito shvaćaju i tumače.

5.1. Semantička tipologizacija glagola koji vežu obvezatne adverbijalne dopune

Već smo spomenuli da glagoli koji vežu adverbijalne dopune gotovo uvijek predviđaju jedan značenjski tip okolnosti ili svojstva kojim mora biti dopunjeno njihovo značenje. Stoga je ove glagole, čini se, najkorisnije razmatrati s obzirom na značenjski tip njihove dopune. Pritom, naravno, treba uočiti i zajednička svojstva kojima se takvi glagoli odlikuju, bez obzira na to koja semantička vrsta dopune uz njih stoji.

Prema mojim saznanjima, u bosanskome jeziku može se uočiti i izdvojiti ukupno šest skupina glagola koji vežu šest različitih značenjskih vrsta obvezatnih adverbijalnih dopuna. Najbrojniju skupinu čine glagoli koji vežu dopunu sa značenjem mjesta. Od ostalih, upadljivo su brojniji glagoli čije se značenje dopunjuje svojstvom načina. Svojstvo količine i okolnost uzroka jesu značenja dopuna koje zahtijeva mnogo manji broj glagola, okolnost vremena vrlo malo njih, a isto vrijedi i za okolnost namjene.

5.1.1. Glagoli s dopunom mjesta

U skupinu glagola koji vežu dopunu mjesta mogu se ubrojiti:

biti (a. 'boraviti, nalaziti se' b. 'ležati, nalaziti se' c. zauzimati širi prostor, prostirati se): *On je u Osijeku; Sreća je u malim stvarima; Pirineji su u jugozapadnoj Europi;*

boraviti ('biti, živjeti u nekom mjestu neko duže vrijeme, ne stalno'): *On boravi u Americi;*

desiti se ('slučajno biti na nekom mjestu u neko vrijeme'): *Desio sam se tamo;*

djenuti/djesti/djeti se ('zaturiti se, zametnuti se, nestati, iščeznuti'): *On se negdje djenuo.*

dobaciti (dostići)⁷: *Svojim utjecajem dobacuje do Amerike;*

dolaziti (voditi podrijetlo, potjecati): *On dolazi iz Zagreba;*

domašiti ('dosegnuti na nekoj udaljenosti, dohvatiti na daljini'): *Domašio je dovde;*

dosegnuti (a. 'pružajući ruku ili držeći kakav predmet u ispruženoj ruci dohvatiti, dotaknuti šta ili koga' b. općenito stići do čega, dostići što): *Dosegnuo je do samog vrha;*

dospjeti ('doći na kakvo mjesto ili do kakva odredišta'): *Dospio je u zator;*

dostići ('razvijajući se ili napredujući doći do određenog stepena; postići'): *On dostiže daleko;*

dovesti ('učiniti, prouzrokovati da ko zapadne u kakvo stanje'): *Doveo si me na granicu ludila;*

držati ('činiti da ko ili šta stoji na nekom mjestu'): *On drži ruke u džepovima;*

7 Ovaj glagol u navedenom značenju nije uobičajen u standardnome jeziku.

- ležati** (1. a. 'boraviti gdje /posebno o zatvorenom prostoru/' b. 'biti smješten, uskladišten, ostavljen' 2. 'zauzimati neki širi prostor; prostrirati se, pružati se'): *Ljudi leže u zatvoru; Auto leži u garaži; Bosna leži uz Drinu;*
- naći se** (1. desiti se, zadesiti se 2. biti u sastavu čega): *Našao sam se tamo; Našao se na popisu putnika;*
- naseliti** ('dovesti koga na neko mjesto s ciljem da tu živi; nastaniti'): *Naselio je djecu u grad;*
- naseliti se** ('doći gdje s namjerom da se tu živi; nastaniti se'): *Naselio se u kuću;*
- nastaniti** ('naseliti koga na neki prostor /ob. slabo naseljen/'): *Nastanio je ljude u dolinu;*
- nastaniti se** ('naseliti se na nekom prostoru /stalno ili privremeno/'): *Nastanio se u predgrađu;*
- obresti se** ('iznenada se naći na nekom mjestu /o osobama/; zadesiti se'): *Obreo se na krovu;*
- ostati** ('zadržati se na istome mjestu, ne otići drugdje'): *Dijete je ostalo u školi;*
- pokazati** (dati znak /ob. rukom/ ukazujući na što /kakav pravac ili sl.): *Pokazao sam prema šumi;*
- potjecati** ('voditi, vući porijeklo od koga, od čega, odakle'): *On potječe iz istočne Bosne;*
- prebivati** ('živjeti, stanovati, boraviti'): *On prebiva u planinama;*
- proboraviti** ('provesti neko vrijeme na nekome mjestu'): *Proboravili su tamo dugo;*
- sezati** (dopirati do koga ili čega; dostići, dosegnuti, domašiti): *Grane sežu do krova;*
- skoknuti** (nakratko otići nekamo): *Skoknuli smo u grad;*
- spadati** ('pripadati čemu; ubrajati se'): *On spada među najbolje igrače;*
- stajati** (a. 'biti smješten ili ostavljen na neko mjesto; nalaziti se' b. 'boraviti, stanovati, živjeti'): *Olovke stoje u ladici; Gdje on stoji?;*
- stanovati** ('boraviti, prebivati, živjeti u stanu, kući ili sl.): *Oni stanuju na kraju ulice;*
- stupiti** ('nogom stati ili krenuti; koraknuti'): *Stupio je u hodnik;*
- svrstati** ('uključiti u vrstu'): *Svrstali su ga u profesionalce;*
- svrstati se** ('uvrstiti se, uključiti se, ući'): *Svrstao se među elitu;*
- trefti se** ('slučajno se gdje naći, zadesiti')⁸: *Trefio se na tome mjestu;*
- trknuti** ('otići gdje nabrzinu; skoknuti'): *Trknuli su gore;*
- ubrajati se** (svrstavati se): *Turska se ubraja u europske države;*
- ubrojati** ('uključiti, uvrstiti u šta'): *Ubrojao ga je među prijatelje;*
- uputiti se** ('poći u nekom smjeru'): *Uputio se na planinu;*
- usmjeriti se** (poći u nekom smjeru): *Usmjerio se ovamo;*
- uvrstiti se** ('uključiti se među druge ili drugo'): *Uvrstio se među zvanice;*

8 Ovaj glagol nije uobičajen u standardnome jeziku.

zabiti se ('povući se u osamu i ne pojavljivati se u javnosti; osamiti se'):

Zabila se u kuću;

zadesiti se ('naći se, zateći se /gdje/, biti /gdje/'): *Zadesio se u banci;*

zaputiti se ('poći nekim putem; krenuti, uputiti se'): *Zaputio se u Italiju;*

zateći se ('naći se gdje u trenutku koji je iz nekog razloga važan /u trenutku kad ko dođe ili kad se šta počne dešavati/'): *Zatekao se na tome mjestu;*

završiti (napokon se naći na kakvu mjestu; dospjeti): *Završio je u bolnici;*

živjeti ('stanovati, boraviti, prebivati') *Oni žive u Švicarskoj* i dr.

U okviru ove skupine glagola može se izdvojiti nekoliko semantičkih podskupina. Prvu od njih čine glagoli koji su značenjski izrazito oslabljeni. Znače općenito smještenost u prostoru i zauzimanje prostora. Tu se najprije ubraja glagol *biti*⁹ te svi glagoli koji su zapravo značenjska inačica glagola *biti*, te su najčešće i zamjenjivi njime (*boraviti, desiti se, dolaziti, ležati, naći se, obresti se, ostati, potjecati, prebivati, proboraviti, sezati, stajati, stanovati, trefiti se, zadesiti se, zateći se, živjeti*).¹⁰ Njihovu pripadnost kategoriji glagola koji vežu ovu vrstu dopune najlakše je utvrditi. U drugu podskupinu mogu se izdvojiti u osnovi prijelazni (tranzitivni) glagoli koji su, dobivši novo, pomaknuto značenje, umjesto objektom (tj. supstantivnom dopunom) dopunjeni mjesnim adverbijalom, koji se onda nužno ubraja u dopune. Takvi su glagoli: *dobaciti, domašiti, dosegnuti, dostići*. Trećoj podskupini pripadaju glagoli kretanja u čijem je značenjskom okviru istaknut početak kretanja (*uputiti se, usmjeriti se, zaputiti se*). Četvrta podskupina obuhvaća glagole u čijem je značenjskom okviru istaknut završetak kretanja ili, u širem smislu, nekoga drugog procesa (*djenuti se, dospjeti, dovesti, naseliti, naseliti se, nastaniti, nastaniti se, pokazati, skoknuti, spadati, stupiti, svrstati, svrstati se, trknuti, ubrojati, ubrajati se, uvrstiti se, zabiti se, završiti*). Izdvojene podskupine upućuju na semantičku raznovrsnost glagola koji vežu obvezatne adverbijalne dopune sa značenjem mjesta.

5.1.2. Glagoli s dopunom načina

Skupini glagola koji vežu dopunu načina pripadaju:

djelovati ('ostavljati dojam, izazivati utisak; doimati se, činiti se, izgledati'): *On djeluje ozbiljno;*

doimati se ('ostavljati, odavati dojam; činiti se, nadavati se, izgledati'): *On se doima ošamućeno;*

držati se (1. 'odavati izgled; izgledati' 2. 'iskazivati ponašanje; ponašati se, vladati se'): *Drži se dobro za svoje godine; Drži se poučeno;*

9 Glagol *biti* u opisanom značenju treba razlikovati od istoga glagola u službi kopule (spone), kad on nema nikakvo leksičko značenje, nego samo funkciju (npr.: *On je student*).

10 Piper i dr. (2005: 531) iznose prilično kontroverzno mišljenje o nekim od navedenih glagola (npr. *ležati, stajati*) tvrdeći da je na sintaktičkom planu riječ o oznakama, a na semantičkome o dopunama. Po mome mišljenju, sintaktički i semantički plan ne mogu se na ovaj način razdvajati, jer se oni, kad je riječ o dopunama, međusobno prožimaju.

- ispasti** ('dogoditi se, desiti se u kakvom stjecaju okolnosti'): *Sve je ispalo dobro;*
- izgledati** ('izazivati određeni dojam svojom vanjštinom; doimati se'): *Izgledao je potišteno;*
- izići** ('dogoditi se, desiti se /kao rezultat čega/; ispasti'): *To neće izići na dobro;*
- kotirati** (a. 'imati određenu vrijednost, vrijednosno stajati na berzi' b. 'stajati na skali vrijednosti u kakvom društvenom krugu i sl., biti cijenjen, uvažavan'): *Dionice dobro kotiraju; On dobro kotira;*
- odnositi se** ('biti u nekom odnosu prema kome ili čemu, ponašati se na određeni način prema kome ili čemu'): *Odnose se prema nama s prijezirom;*
- ophoditi se** ('odnositi se prema kome; ponašati se, vladati se'): *Ophode se prema njemu s nipodaštavanjem;*
- osjećati se** (imati kakav osjećaj): *Osjećam se ponosno;*
- ostati** ('zadržati se u istom stanju'): *Čovjek je ostao na nogama; Ostao je sam;*
- ponašati se** ('iskazivati svoj odnos prema vanjskom svijetu; vladati se, postupati'): *Ponaša se nepristojno;*
- ponijeti se** ('pokazati odnos, stav, lice'): *Ponijeli su se kukavički;*
- postaviti se** ('zauzeti kakav odnos prema ljudima, pojavama, događajima i sl.'): *Postavio se oštro;*
- postupati** (1. 'pokazivati kakav oblik ponašanja; odnositi se' 2. 'djelovati, raditi, činiti'): *Postupao je nepromišljeno; Postupao je po zakonu;*
- proći** (doživjeti kakvu sudbinu; provesti se): *To je prošlo nezapaženo;*
- provesti se** (doživjeti kakvu sudbinu; proći): *Proveli su se neslavno;*
- ravnati se** ('podešavati svoje držanje ili stav prema kome, upravljati se, orijentirati se prema kome ili čemu'): *Ravnaju se prema pravilima;*
- rukovoditi se** ('voditi se čim kao idejom, upravljati se prema čemu'): *Rukovodili su se prema potrebama naroda;*
- stajati** ('biti u kakvom stanju, situaciji'): *Kuća mi stoji otključana;*
- tretirati** ('ponijeti/ponašati se, odnositi se, ophoditi se prema kome na određeni način'): *Tretiraju ga neprimjereno;*
- upravljati se** ('ravnati se prema kome ili čemu kao orijentiru'): *Upravljaju se prema zakonu;*
- vladati se** (1. 'ponašati se' 2. 'upravljati se, ravnati se prema čemu'): *Vlada se nedolično; Vladamo se prema kućnom redu;*
- voditi se** ('slijediti šta, upravljati se za čim, rukovoditi se čim') *Vodili su se prema osjećanjima;*
- završiti** ('dospjeti do nekog stepena u čemu /ob. bez očekivanog rezultata/'): *Završio je kao niži činovnik;*
- zazvučati** (ostaviti dojam): *To je zazvučalo kao prijetrnja;*
- zvučati** ('ostavljati dojam /po onome što se kaže ili čuje/; izgledati'): *To zvuči poznato i dr.*

Unutar ove skupine također se može uočiti nekoliko semantičkih podskupina. Prvoj od njih pripadaju glagoli izrazito oslabljena značenja koje se općenito može

opisati kao »pojavljivati se u očima promatrača, biti za promatrača/slušatelja«. Tu se ubrajaju glagoli: *djelovati, doimati se, ispasti, izgledati, izići, zazvučati, zvučati*. Njihova pripadnost kategoriji glagola koji vežu obvezatne adverbijalne dopune vrlo je uočljiva. Drugu semantičku podskupinu čine glagoli koji znače zauzimanje stava, odnosa prema komu/čemu ili iskazivanje ponašanja. Takvi su glagoli: *držati se (2), odnositi se, ophoditi se, ponašati se, ponijeti se, postaviti se, postupati /1/, vladati se*. U treću podskupinu mogu se svrstati glagoli kojima se može ustanoviti semantička invarijanta »djelovati prema kakvom kriteriju«. Tu bi se mogli svrstati glagoli: *postupati /2/, ravnati se, rukovoditi se, upravljati se, voditi se*. Četvrta podskupina sastoji se od glagola stanja (*držati se /1/, osjećati se, ostati, stajati*). Napokon, ima i glagola koji vežu dopunu načina a koji se, strogo uzevši, ne bi mogli uključiti ni u jednu od navedenih podskupina. Takvi su: *kotirati, proći, provesti se, tretirati, završiti*.

5.1.3. Glagoli s dopunom količine (kvantitete)

Među glagole koji vežu dopunu količine (kvantitete) mogu se uvrstiti:

doći ('koštati, stajati'): *To dođe mnogo;*

iznositi (a. 'imati cijenu izraženu novcem; koštati, stajati' b. općenito imati vrijednost izraženu nekom mjernom jedinicom): *Račun iznosi petsto dolara; Temperatura iznosi 36 stupnjeva;*

koštati ('imati cijenu; stajati'): *Prenoćište košta malo;*

stajati ('imati cijenu; cijeniti se, koštati'): *To će te stajati mnogo;*

težiti ('biti težak, imati težinu izraženu odgovarajućom jedinicom mjere'): *Krava teži 700 kilograma;*

vrijediti ('imati, posjedovati vrijednost'): *Ta kola vrijede malo;*

značiti ('imati važnost, predstavljati nešto'): *To mi ne znači mnogo i dr.*

Svi navedeni glagoli značenjski su izrazito slični, a većinom i međusobno zamjenjivi. Može im se ustanoviti semantička invarijanta »imati vrijednost (ob. izraženu nekom jedinicom mjere)«.

5.1.4. Glagoli s dopunom uzroka

Značenjskom uniformnošću odlikuju se i glagoli koji vežu dopunu uzroka, a među koje se svrstavaju:

dolaziti (javljati se, pojavljivati se, nastajati): *Zaboravnost dolazi od premorenosti;*

potjecati ('imati izvor, izvorište u čemu; dolaziti, proizlaziti, proistjecati'): *Sreća potječe iz zadovoljstva;*

proishoditi ('biti posljedica, rezultat čega; proizlaziti, proistjecati'): *Strah proishodi iz nesigurnosti;*

proisteći ('izići iz čega, doći od čega /o pojavama i pojmovima/; proizići'): *Problemi će proisteći odatle;*

proizići ('nastati kao rezultat, posljedica čega; proisteći): *Neuspjeh proizlazi iz nerada i dr.*

Može se uočiti da su svi navedeni glagoli opisana značenja stekli transpozicijom mjesnog ablativnog značenja u značenje uzroka tipa efektora (Kovačević 1988: 53).

5.1.5. Glagoli s dopunom vremena

Kad je riječ o glagolima koji vežu dopunu vremena, ovdje se mogu navesti tri takva glagola, također vrlo slična značenja:

biti (iznositi u vremenu; trajati): *Odmor je petnaest minuta;*

potrajati (protegnuti se u vremenu, trajati određeno vrijeme): *Kiša je potrajala dva sata;*

trajati (iznositi u vremenu): *Školski sat traje 45 minuta.*

Po svemu sudeći, vrijeme nije tipična okolnost koju bi značila obvezatna adverbijalna dopuna uz glagole.

5.1.6. Glagoli s dopunom namjene

Slično vrijedi i za okolnost namjene, čija se dopunska uloga zasad može potvrditi samo uz dva glagola:

namijeniti ('pripremiti za šta, odrediti namjenu čega'): *Novac je namijenjen za pomoć;*

služiti (biti namijenjen za šta): *Taj lijek služi za smirenje.*

te uz oblike tzv. refleksivnog pasiva glagola *koristiti* i *upotrebljavati*:

koristiti se (biti namijenjen za šta; služiti): *Ta se sprava koristi za sječenje;*

upotrebljavati se (biti namijenjen za šta; služiti): *Ta se mast upotrebljava za opekotine.*

6.0. Zaključak

U zaključku se može reći da u bosanskome jeziku nedvojbeno postoje sintaktičke konstrukcije s glagolima i njihovim obvezatnim adverbijalnim dopunama. Takve konstrukcije oko sebe obrazuje najmanje stotinjak glagola koji se općenito odlikuju značenjskom oslabljenošću očitovanom u nemogućnosti njihove upotrebe bez odgovarajuće dopune.

Za adverbijalne dopune najbitnije je da nose značenje koje zahtijeva nadređeni glagol; kategorija i oblik sintaktičke jedinice koja će se upotrijebiti u toj službi nisu bitni. Popis značenja obvezatnih adverbijalnih dopuna uključuje mjesto, način, količinu (kvantitetu), uzrok, vrijeme i namjenu.

Semantička polja kojima pripadaju glagoli koji vežu obvezatne adverbijalne dopune mjesta i načina vrlo su raznovrsna. Glagoli s drugim semantičkim tipovima takvih dopuna značenjski su uniformni. Treba svakako napomenuti da značenja – iako nesumnjivo korisna za razumijevanje odnosa unutar konstrukcije – kao takva u principu nikad ne mogu biti kriterij svrstavanja bilo kojega glagola u kategoriju glagola s obvezatnim adverbijalnim dopunama. To je zato

što nije nemoguće – štoviše, čest je slučaj – da su dva glagola značenjski vrlo bliska, a da jedan traži obvezatnu adverbijalnu dopunu (npr. *stupiti*), a drugi ne (npr. *ući*).

Značenje adverbijala uz nadređeni glagol ne može biti pokazatelj njegova sintaktičkog položaja i statusa. Razgraničenje obvezatnih adverbijalnih dopuna od neobvezatnih adverbijalnih dopuna i adverbijalnih dodataka nije moguće ni na temelju oblika jer su i dopune i dodaci u ovom slučaju vezani ili pridruživanjem ili slabom rekcijom. Oblik može poslužiti jedino za razgraničenje adverbijalnih dopuna od objekata, jer se objekti, kako je poznato, uvrstavaju jakom rekcijom, te načelno imaju zadan oblik. Zato je jedini pouzdan kriterij koji se može predložiti kriterij navođenja obvezatne dopune i upravnoga glagola u istoj rečenici. Takav je kriterij razumljiv i opravdan sam po sebi, i on, po mome mišljenju, osigurava da se konstrukcije glagola s obvezatnim adverbijalnim dopunama na zadovoljavajući način odvoje od konstrukcija s drugim jedinicama koje su im slične. Pritom ne treba nikad zaboraviti da glagoli u načelu imaju više značenja, te uvijek treba voditi računa o značenju koje se u danoj konstrukciji ostvaruje.

Istina, teškoću u primjeni spomenutoga kriterija mogu stvoriti različite prosudbe gramatičara, pa i izvornih govornika, o tome je li odgovarajuća rečenica gramatična bez adverbijala ili nije. To je i razumljivo jer se takve prosudbe temelje na jezičnim intuicijama, a one se nikad potpuno ne podudaraju. Pa ipak, to je kontroverza s kojom se u ovom slučaju mora računati.

Čini se da prijenos značenja može igrati važnu ulogu u tome da li će neki glagol zahtijevati obvezatnu adverbijalnu dopunu ili ne. Od dva glagola koji sadržavaju karakterističnu semantičku invarijantu zbog koje bi se očekivala obvezatna dopuna (npr.: *skoknuti* i *otići /nakratko/*) često će onaj s prenesenim značenjem (*skoknuti*) zahtijevati takvu dopunu. Sličnu ulogu izgleda ima i stil-ska obilježnost. Tako će od dva odgovarajuća glagola mnogo vjerojatnije obvezatnu adverbijalnu dopunu tražiti onaj koji je stilski obilježen. Time se možda može objasniti različit status glagola *sezati*, koji traži takvu dopunu, i glagola *uzdizati se*, koji je ne traži, ili glagola *završiti* (napokon se naći gdje; dospjeti), s obvezatnom adverbijalnom dopunom, i glagola *otići*, bez nje.

Koliko god bile vezane za nadređeni glagol, obvezatne adverbijalne dopune, kao i ostale vrste dopuna, funkcionalno su samostalne. To znači da se one odlikuju sintaktičkom autonomnošću.

Literatura

- Anić 2006 – Anić, V., *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi Liber
- Badurina 2008 – Badurina, L., *Između redaka. Studije o tekstu i diskursu*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
- Barić i dr. 1997 – Barić, E./Lončarić, M./Malić, D./Pavešić, S./Peti, M./Zečević, V./ Znika, M., *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga
- Brabec – Hraste – Živković 1970 – Brabec, I./Hraste, M./Živković, S., *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga

- Bulić 2010 – Bulić, H., *Glagolske sintagme s adverbijalnim dopunama u bosanskom jeziku*, magistarski rad, Sarajevo
- Carnie 2002 – Carnie, A., *Syntax. A Generative Introduction*, Blackwell Publishing Ltd.
- Cruse 1986 – Cruse, D.A., *Lexical Semantics*, Cambridge: Cambridge University Press
- Engel 1994 – Engel, U., *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*, Berlin
- Engel 1996 – Engel, U., *Deutsche Grammatik*, Heidelberg: Julius Groos Verlag
- Filipović 1993 – Filipović, R. (ur.), *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika*, sv. IV: *Teorija valentnosti i rječnik valentnosti hrvatskih glagola*, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- Halilović – Palić – Šehović 2010 – Halilović, S./Palić, I./Šehović, A., *Rječnik bosanskoga jezika*, Sarajevo: Filozofski fakultet
- Helbig 1971 – G. Helbig, »Theoretische und praktische Aspekte eines Vallenzmodells«. u: G. Helbig, *Beiträge zur Valenztheorie*, Paris, str. 31–49
- Helbig 1992 – G. Helbig, *Probleme der Valenz- und Kasustheorie*, Tübingen
- Jahić – Halilović – Palić 2000 – Jahić, Dž./Halilović, S./Palić, I., *Gramatika bosanskoga jezika*, Zenica: Dom štampe
- Katičić 1986 – Katičić, R., *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
- Kovačević 1988 – Kovačević, M., *Uzročno semantičko polje*, Sarajevo: Svjetlost
- Kristal 1988 – Kristal, D., *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Nolit
- Minović 1987 – Minović, M., *Sintaksa srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog književnog jezika za više škole: Rečenica, padeži, glagolski oblici*, Sarajevo: Svjetlost
- Mrazović – Vukadinović 1990 – Mrazović, P./Vukadinović, Z., *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Novi Sad: Dobra vest
- O'Grady – Dobrovolsky – Aronoff 1997 – O'Grady, W./Dobrovolsky, M./Aronoff, M., *Contemporary Linguistics: An Introduction*, New York: St. Martin's Press
- Petrović – Dudić 1989 – Petrović, V./Dudić, K., *Rečnik glagola sa dopunama*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika – Sarajevo: Svjetlost
- Piper i dr. 2005 – Piper, P./Antonić, I./Ružić, V./ Tanasić, S./ Popović, Lj./Tošović, B., *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica. U redakciji akademika Milke Ivić*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska
- Pranjković 1993 – Pranjković, I., *Kronika hrvatskoga jezikoslovlja*, Zagreb: Matica hrvatska
- Ridanović 2007 – Ridanović, M., *Praktična engleska gramatika: uz poređenja sa našim jezikom*, Sarajevo: Šahinpašić
- Samardžija 1986 – Samardžija, M., »Dopune u suvremenom hrvatskom književnom jeziku«, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, XXI, Zagreb, 1–32
- Silić – Pranjković 2005 – Silić, J./Pranjković, I., *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga
- Simeon I 1969 – Simeon, R., *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva* (knjiga I), Zagreb: Matica hrvatska
- Stanojčić – Popović 1995 – Stanojčić, Ž./Popović, Lj., *Gramatika srpskoga jezika: Udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Stevanović 1979 – Stevanović, M., *Savremeni srpskohrvatski jezik II (gramatički sistemi i književnojezička norma)*, Beograd: Naučna knjiga
- Tesnière 1959 – Tesnière, L., *Éléments de syntaxe structurale*, Paris

On verbs governing obligatory adverbials in Bosnian

Obligatory adverbials as a phenomenon are not well described in grammars of the Bosnian language. The main reason is the fact that adverbials are usually considered as adjuncts, i.e. free elements of the sentence, and so the term 'obligatory adverbial' sounds contradictory. However, if the grammatical sentence structure gets divided into three basic elements: the predicate (the main sentence member), complements (the sentence members included by some subclasses of the word classes, necessary for the sentence's grammaticality) and adjuncts (the omissible sentence members which can be included by the whole word classes, unnecessary for the sentence's grammaticality), then an appropriate theoretical framework for the obligatory adverbials can be obtained.

There are undoubtedly syntactic constructions consisting of governing verbs and obligatory adverbials in Bosnian. According to my present knowledge, these constructions are formed with around a hundred verbs which are in general characterized by semantic incompleteness that shows up in the impossibility of using them without the appropriate adverbials. The obligatory adverbial must be used together with its governing verb in the same sentence. It can not be used in another sentence nor it can be implied in the context. That is the main difference between obligatory (non-omissible) adverbials and free (omissible) adverbials.

It is only important for the obligatory adverbials that they convey the meaning implied by the governing verb. The category and the form of the syntactic unit which is being used in that function are not important at all. That is because these types of adverbials are included in the verbal construction by weak government.

There are obligatory adverbials meaning place, manner (modus), quantity, cause, time and purpose (aim). The most numerous are those meaning place and manner. The semantic fields which the verbs governing obligatory adverbials with these two meanings belong to are very diverse. The verbs with the other semantic types of obligatory adverbials are semantically uniform.

Ključne riječi: adverbijalne dopune, gramatičnost rečenice, bosanski jezik

Key words: adverbial complements, sentence grammaticality, Bosnian language